

Jedinečná úloha sestry v ošetrovateľskej starostlivosti

Judičáková M., Dysková T., Žemličková T.

FNsP J. A. Reimana KÚCH Prešov

Abstrakt

Profesia sestry patrí medzi významné povolania, aj keď v spoločnosti sa status tohto povolania nezvyšuje a nepripisuje sa mu dôležitosť akú by si náležite zaslúžilo. Sestra má v starostlivosti o zdravie nezastupiteľné miesto a stáva sa autonómny pracovníkom. Zvyšuje sa jej odborná kvalifikácia, rozširujú sa jej kompetencie, má väčšiu samostatnosť, ale aj zodpovednosť. Sestra samostatne vykonáva posudzovanie stavu pacienta, stanovuje ošetrovateľskú diagnózu, vypracováva plán starostlivosti v spolupráci s daným pacientom, plánuje ošetrovateľské intervencie, spolupracuje s pacientom a jeho rodinou.

Sestry tvoria dôležitý článok v poskytovaní zdravotníckej starostlivosti, pretože bez nich by nebolo možné realizovať klinickú medicínu v praxi. Stávajú sa čoraz dôležitejšími členmi zdravotníckeho tímu, lebo práve ony sú v najužšom kontakte s pacientom. Úlohou sestry je usilovať sa o vytvorenie dokonalého liečebno - ošetrovateľského vzťahu s pacientmi /klientmi a uspokojovať jeho bio - psycho - sociálne potreby, nevynímajúc rešpektovanie jeho názorov ani duchovných princípov.

Profesia sestry patrí medzi pomáhajúce profesie a tie zrejme nikdy nebudú spoločensky ani finančne dostatočne docenené aj napriek tomu, že sú nenahraditeľným a jedinečným článkom pri poskytovaní ošetrovateľskej starostlivosti.

Kľúčové slová: Profesia sestry. Kompetencie sestry. Ošetrovateľská starostlivosť. Etika v ošetrovateľstve. Právne aspekty.

Abstract

Job nurse is one of very important professions, although the company does not increase the status of the profession and does not attribute to him the importance of what would properly deserve. The nurse has in health care irreplaceable place and is becoming autonomous worker. Her qualification is increasing and her power is expanding she has greater autonomy, but also responsibility. Nurse self-assessment provides nursing diagnosis, plans nursing interventions, draws up a care plane in cooperation with a patient / client and his families.

Nurses are an important link in providing health care, because without them it would not be to realize feasible clinical medicine in practice. They are becoming increasingly important members of the medical team because just they are in the closest contact with patients. The role of a sister is to strive to create the perfect nursing therapeutic relationship with patients / clients and meet their bio - psycho - social needs, not excluding the respect for his views or spiritual principles. Profession nurse belongs to the helping professions, and they probably will never be financially or socially valued enough, even if they are unique and irreplaceable link in providing nursing care.

Key words: Profession nurse. Competences of nurse. Nursing care. Ethics in nursing. Legal aspects.

Namiesto úvodu

Keď Boh tvoril zdravotnú sestru, pracoval ešte aj na druhý deň v nadčasových hodinách. Tu sa objavil anjel a povedal: "Pane, už dlho pracuješ na tomto modeli." Boh mu odpovedal: "Videl si dlhý zoznam špeciálnych želaní na objednávke? Zdravotná sestra musí byť produktívna, ľahko formovateľná, ale nie z plastu. Má mať nervy ako povrazy a široký chrbát, na ktorý sa dá všetko naložiť, ale pritom má byť jemná, aby sa v malých služobných miestnostiach cítila dobre. Musí naraz robiť 5 vecí a ešte vždy mať jednu ruku voľnú!"

Anjel pokrútil hlavou a hovorí: "Šesť rúk? To sotva pôjde!" Boh odpovedal s vážnym hlasom: "Väčšmi ma bolí hlava z troch párov očí, ktorými uvidí cez všetky steny, aby sestra mohla naraz opatriť dve oddelenia na nočnej službe. Ďalší pár vzadu na hlave, aby mohla vidieť to, čo by sa chcelo skryť a čo musí bezpodmienečne vidieť. A prirodzene, jeden pár vpredu na tvári, ktorým by sa pozerala na pacientov s výrečným výrazom v očiach: Rozumiem vám, som tu pre vás..."

Anjel ho potiahol za rukáv a hovorí: "Chod' spať, Pane a ráno pracuj ďalej!" Boh mu odpovedal: "Nemôžem... Teraz som prišiel na to, že nemá byť nikdy chorá a musí sa sama uzdraviť. Musí chápať, že 10 izieb so 40 pacientmi je 10 pracovných miest, ale znamená v skutočnosti len 5 sestier. Má mať radosť zo svojho povolania, ktoré si všetko žiada, ale je málo platené, musí pracovať v striedajúcich sa službách a byť spokojná s malým počtom voľných vikendov!"

Anjel pomaly obišiel model zdravotnej sestry. "Materiál je priveľmi mäkký", vzdychal. "Ale za to pevný", odpovedal Pán. "Neveril by si, čo všetko vydrží". Na otázku, či vie aj myslieť, odpovedal so stvoriteľskou hrdosťou: "Nielen myslieť, ale aj usudzovať a uzatvárať kompromisy." Anjel sa dotkol tváre modelu: "Tu je trhlina, Pane. Vložil si veľa, priveľmi veľa do tohto modelu." Na to Boh zamyslene odpovedal: "To nie je trhlina, to je slza. Tečie pri smútku, sklamaní, bolesti, osamelosti alebo i radosti. Slza je pretekajúci ventil." (9)

Povolanie sestry

Svetová zdravotnícka organizácia definovala povolanie sestry nasledovne: „Sestra je osoba, ktorá je formálne uvedená do ošetrovateľského vzdelávacieho programu, náležite uznaného v krajine, v ktorej sa nachádza, úspešne ukončila predpísané štúdium ošetrovateľstva a získala požadovanú kvalifikáciu pre získanie diplomu a/alebo legálne oprávnenie na vykonávanie ošetrovateľskej praxe. Sestra pomáha jednotlivcom, vrátane pacientov, rodín a skupín, pri determinovaní a presadzovaní svojho fyzického, mentálneho a sociálneho

potenciálu, v zhode s prostredím, v ktorom žijú a pracujú. Sestra potrebuje kvalifikáciu na rozvoj a vykonávanie činností, ktoré slúžia podpore a udržaniu zdravia a predchádzaniu chorobám. Sestra podporuje aktívne zapájanie sa jednotlivcov, vrátane pacientov a ich rodín, priateľov, sociálnych skupín a verejnosti do všetkých aspektov zdravotníckej starostlivosti a tak podporuje ich sebadôveru a samorozhodovanie v procese tvorby zdravého prostredia“.

Z uvedených činností sestier vyplýva, že sa od sestier vyžaduje, aby vytvorili a vykonávali funkcie, podporujúce a udržiavajúce zdravie a predchádzajúce ochoreniam. Funkcie sestry priamo vychádzajú z poslania ošetrovateľstva v spoločnosti. Zostávajú konštantné, bez ohľadu na miesto a čas, v ktorom sa starostlivosť poskytuje, bez ohľadu na zdravotný stav osoby či skupiny a na dostupné zdroje. (18)

Povolanie sestry patrí medzi dôležité profesie, ktorej náplňou práce je starostlivosť o upevňovanie a ochrana zdravia. Tak ako iné povolania, aj toto povolanie prešlo radom zmien, ktorých výsledkom je úprava vzdelávania pracovníkov v zdravotníctve. (20)

Požiadavky na profesiu sestra

Sestra je osoba, ktorá získava absolvovaním vzdelávacieho programu kvalifikáciu na výkon povolania sestry vo všeobecnej ošetrovateľskej starostlivosti, registráciu či zákonnú licenciu na vykonávanie praxe. (22)

Podľa súčasných ustanovení spĺňa sestra odbornú spôsobilosť na výkon :

- odborných činností v odbore ošetrovateľstvo získaním vysokoškolského bakalárskeho alebo magisterského vzdelania a vyššieho odborného vzdelania v odbore ošetrovateľstvo;
- špecializovaných pracovných činností získaním diplomu o špecializácii v príslušnom špecializačnom odbore v rozsahu určenom akreditovaným špecializačným študijným programom;
- certifikovaných pracovných činností získaním certifikátu v rozsahu určenom akreditovaným certifikačným študijným programom.

Odbornú spôsobilosť na výkon odborných pracovných činností sestry spĺňa aj zdravotnícky pracovník, ktorý získal úplné stredné odborné vzdelanie na strednej zdravotníckej škole v študijnom odbore zdravotná sestra, všeobecná sestra, detská sestra, zubná sestra alebo ženská sestra a vykonával činnosť sestier zodpovedných za všeobecnú starostlivosť najmenej tri roky v priebehu obdobia piatich rokov ku dňu účinnosti nariadenia vlády z roku 2004, ktorým sa dopĺňa nariadenie vlády SR c. 156/2002 Z. z. o odbornej spôsobilosti pracovníkov v zdravotníctve.

„Sestra, ktorá získala odbornú spôsobilosť na výkon odborných pracovných činností, samostatne vykonáva odborné činnosti spojené s poskytovaním ošetrovateľskej starostlivosti.

Sestra, ktorá získala odbornú spôsobilosť na výkon špecializovaných pracovných činností, samostatne vykonáva špecializované pracovné činnosti podľa akreditovaného špecializačného študijného programu príslušného špecializačného odboru spojené s ošetrovateľskou starostlivosťou, ochranou, podporou a udržiavaním zdravia a špecializované pracovné činnosti v oblasti výchovy k zdraviu, vzdelávania a výskumu spojené s poskytovaním zdravotnej starostlivosti.

Sestra, ktorá získala odbornú spôsobilosť na výkon certifikovaných pracovných činností, samostatne vykonáva certifikované pracovné činnosti ošetrovateľskej starostlivosti podľa akreditovaného certifikačného študijného programu príslušnej certifikovanej pracovnej činnosti.“ (13)

Okrem odbornej spôsobilosti sa musí profesia sestry vyznačovať:

- súborom vedomostí, schopností a zručností;
- komunikatívnou a sociálno – interakčnou spôsobilosťou;
- intrapersonálnou a interpersonálnou spôsobilosťou;
- zmyslom pre službu verejnosti;
- etickým prístupom, oddanosťou práci a pacientom;
- prijímaním zodpovednosti za výkon ošetrovateľských činností a za existujúci súbor výkonových štandardov;
- autonómiou rozhodnutí vo vybraných oblastiach vlastnej pracovnej činnosti;
- aplikáciou výsledkov výskumu a teórie v praxi;
- spôsobilosťou permanentne hodnotiť (spätnou väzbou, reflexiou a analýzou) svoju prácu;
- dôverou jednotlivých pracovníkov v profesii a pracovníkov v tíme. (22)

Regulácia povolania sestry

„Regulácia je riadený zásah, ktorým sa zachováva stálosť, stabilita funkcie a správania určitej sústavy. V ošetrovatelstve je základným cieľom regulácie ochrana verejnosti prostredníctvom zabezpečenia kompetentnej a dostupnej ošetrovateľskej starostlivosti.

Regulačný systém povolania sestry obsahuje:

- rozsah činnosti sestier,
- požiadavky na vzdelanie,
- systém kontroly kontinuálneho udržiavania odbornosti,
- mechanizmus disciplinárneho konania“. (2, 22)

Podľa D. Farkašovej a V. Závodnej reguláciu povolania sestier ovplyvňujú tieto faktory:

- vláda prostredníctvom legislatívy,
- stavovská organizácia predkladaním a deklarovaním záujmov profesie a požiadaviek na ňu,
- sestry akceptovaním príslušnej legislatívy, noriem, štandardov, etického kódexu, udržiavaním a rozširovaním vlastnej kompetencie,
- zamestnávateľa prostredníctvom požiadaviek na pracovníkov a kritérií na kvalitu ich práce. (2, 22)

Registrácia sestry

Registráciou sestry rozumieme zapísanie osobných údajov sestry do registra a vydanie potvrdenia o registrácii. Súčasťou zápisu sú najmä informácie o vzdelaní (inštitucionálnom i priebežnom) a o praxi.

Registrácia v každej profesii vnáša do povolania poriadok, dôslednosť a kontrolu. Registrácia ako účinný mechanizmus regulácie povolania sestry a pôrodnej asistentky je povinná v našich podmienkach od roku 2002. Licencie sa vydávajú sestre na výkon samostatnej ošetrovateľskej praxe, na výkon zdravotníckeho povolania pri poskytovaní zdravotníckej starostlivosti a na výkon zdravotníckeho zástupcu. Obnovovanie registrácie sestry a opätovné udelenie licencie na výkon povolania sestry chráni spoločnosť pred nespôsobilými sestrami a je súčasťou profesnej kariéry sestry. (16)

Sestra a ošetrovateľská starostlivosť

Sestra nesie zodpovednosť za starostlivosť poskytovanú pacientom. Pri svojej práci je povinná rešpektovať štyri základné zložky ošetrovateľstva – *starostlivosť o zdravie, predchádzanie ochoreniam, podieľať sa na zlepšovaní zdravotného stavu a zmierňovať bolesť*. Cení si pacienta s jeho náboženským presvedčením, životnou hodnotou, zvykmi a pri ošetrovaní sa usiluje vytvárať podmienky, ktoré vyhovujú individuálnym potrebám chorého. Pri vykonávaní ošetrovateľskej starostlivosti nesie plnú zodpovednosť za výkony, ktoré realizuje. (1)

Úsilie o zachovanie rovnováhy medzi technickým rozvojom a potrebami pacienta viedlo k tomu, že sa v starostlivosti o pacienta využíva holistický prístup. Podľa Pavlíkovej holistická ošetrovateľská starostlivosť akceptuje práva pacienta / klienta, ktoré sú integrálnou súčasťou ošetrovania a liečebného procesu. Neoddeliteľnou súčasťou holistického

ošetrovateľstva je ošetrovateľský proces, ktorý predstavuje systémový prístup a komplexné riešenie problémov chorého / klienta; vždy je zameraný na celú bytosť jedinca (nie iba na samotnú chorobu). (14)

Podľa Polákovej holistická starostlivosť (v čase zdravia i choroby) pomáha ľuďom prevziať zodpovednosť za svoje zdravie, hľadať alternatívy, zdravý spôsob života, sebauspokojovanie a mobilizáciu vnútorných síl. Holistický pohľad na človeka znamená predovšetkým iný spôsob myslenia a to sa môže zo začiatku javiť ako ťažké, ale pochopenie a akceptovanie tohto prístupu je cestou, ako zmeniť súčasnú prax u nás a poskytovať ľuďom kvalitnú starostlivosť zameranú na uspokojovanie bio – psycho – sociálnych potrieb (vrátane spirituálnych potrieb). (13)

Sestra si musí neustále uvedomovať, že jej správanie sa k pacientovi môže mať prípadné následky, preto by sa mala vystrihať akýchkoľvek nevhodných alebo odmietavých postupov. Porozumenie a participácia prináša pacientovi úľavu a sestre dôležitú informáciu. Sestra vynakladá maximálne úsilie na pomoc pacientovi v jeho náročnom životnom rozpoložení akým je choroba, úraz. Počas prístupu k pacientovi využíva pozitívne prvky akými sú : *individuálny a empatický prístup*.

Individuálny prístup je preukázaním tvorivého prístupu sestry k pacientovi. Sestra v konkrétnom prípade mení svoje správanie a počínanie osobnosti pacienta. Týka sa to hlavne rôznych fáz ochorenia, iný prístup je pri hospitalizácii, iný počas aktívnej adaptácie. Ak je interakcia medzi sestrou a pacientom kladná, vytvorí sa medzi nimi pomerne silné citové spojenie, ktoré má veľký význam práve pre pacienta. Príliš blízky vzťah môže byť signálom, že pacient je na sestre závislý.

Profesia sestry – ošetrovateľky je spojená s **morálnym predpokladom**. Netýka sa to len odborných vedomostí, zručnosti, ale je nutná schopnosť vedieť jednať s ľuďmi, vedieť spolupracovať v kolektíve, riadiť spolupracovníkov, zvažovať postupnosť výkonov a hodnotiť činnosť. (11) Fišerová konštatuje, že „*morálka v ošetrovateľstve je to, čo sa dotýka dobra a prospechu, alebo škody a ublíženia chorému či klientovi, pretože všetky ošetrovateľské úkony majú morálny dopad*“. (3)

Pri výkone povolania sú dané určité povinnosti a s nimi súvisiaca zodpovednosť. V etike nie sú formálne zákony, no stanovené sú normy tzv. etický kódex. V normách sa odrážajú hodnoty, je tu priestor na ospravedlnenie a zdôvodnenie. V mravných normách je odraz profesionálnych úloh fungujúcich ako variant spoločenských princípov. Potreba starostlivosti o chorého je daná mravným princípom, kde je pri starostlivosti braný do úvahy jazyk, kultúrne zvyky, osobnostná hodnota jedinca. Morálne predpoklady sestry, jej schopnosť alebo

neschopnosť empatie, citlivej komunikácie s chorým sa formujú už od útleho veku, hlavne v rodine, v škole, vo vzťahoch medzi rovesníkmi, s najbližšími. Z etického hľadiska sú schopnosť komunikácie a empatie kľúčovými vlastnosťami sestry. (23)

Empatický prístup je dispozícia sestry vcítiť sa do duševného stavu pacienta, čo práve prežíva, ako sa momentálne cíti, ako prežíva chorobu, ako sa s ňou vyrovnáva. Sestra musí rozpoznať duševné rozpoloženie pacienta, akú má náladu, čo zamestnáva jeho myslenie, čo potrebuje. Tu je dôležitá komunikácia, pozornosť venovať aj neverbálnym prejavom. Schopnosť emočného priblíženia je potrebná pre dobrú sestru, no na druhej strane sestra musí mať aj vypestovanú emočnú odolnosť, schopnosť vnímať pacienta a jeho ochorenia s odstupom, ktorý nesmie byť prejavom cynizmu. (8)

Predchádzať treniciam a konfliktom v interakcii medzi ľuďmi prispieva uplatňovanie empatie. Choroba je prekážkou pre pacienta aby žil ako bol zvyknutý, je neistý, prežíva úzkostné stavy, strach a beznádej. (12) Empatický zdravotnícky pracovník je ochotný trpezlivo pacienta vypočuť, rešpektovať ho ako jedinečnú osobnosť.

Komunikácia v ošetrovatel'stve

Komunikácia pacienta a sestry sa začína skôr ako sa môžu stretnúť. Ide o správy, ktoré sa šíria o tom, ako je na oddelení poskytovaná starostlivosť, ako pristupuje personál k pacientom. Pre zdravotníckych pracovníkov a sestru nevynímajúc je optimálna komunikácia jedným z dôležitých prvkov starostlivosti. Na začiatku má byť vládny pozdrav, pri vstupe do izby, čakárne, kedy prítomným posielame prejav neprehliadania, zobrať na vedomie. Aj napriek možným starostiam, neprenášajme ich na oddelenie, pacient je ten, pre ktorého teraz sme, zachovajme si aspoň neutrálny výraz. Komunikácia je vhodná aj pri činnostiach, ktoré nesúvisia s pacientom, napr. úprava postele, znovu je to rozhovor medzi sestrou a pacientom. Najviac chýb sa robí pri oslovovaní, používa sa familiárne oslovovanie, pre niektorých veľmi nevhodný prístup. U pacienta, ktorý má akademický titul, tento má byť dôsledne používaný. Diagnostický záver, posúdenie získa sestra očným kontaktom s pacientom, ten ho ubezpečí, že teraz sa venujeme len jemu. Mimika pacienta prezrádza, ako sa momentálne cíti. Počas ošetrovania doprajme pacientovi pocit, že čiastočne kontroluje priebeh výkonu. Tu je namieste otázka, či je to pre neho vyhovujúce, prípadne, ako si to sám predstavuje, ako to znáša. Pre sestru je dôležitou vlastnosťou trpezlivosť, tá je v tomto povolaní najviac skúšaná. Aj keď zvoní zvonček v priebehu hodiny x – krát je potrebné na to reagovať ako na prvý krát. Rozhovor je súčasťou liečebno – ošetrovateľskej starostlivosti (hoci donedávna tomu tak nebolo), povzbudzujeme pacientov k verbálnemu prejavu. Pri rozhovore získava sestra aj

dôvernejšie informácie, no jej povinnosťou je zachovať mlčanlivosť o všetkom, čo sa od pacienta dozvedela. Pacient, ak to umožňuje situácia, má byť pochválený verejne, no nezaslúži si verejnú kritiku. Pri liečbe je lekár pre pacienta významnou osobou, no sestra je pre neho najbližším človekom. Keďže ho dobre pozná, tak dokáže zvládnuť aj nepríjemné situácie, ako je zmena nálady, či agresivita pacienta. (7)

Záver

Prezident Slovenskej republiky pri príležitosti Medzinárodného dňa sestier v príhovore vyzdvihol profesiu sestry, keď uviedol: „*Je to práca náročná aj preto, lebo niekedy musíte prekonať aj svoje vlastné problémy; pacient, ktorému pomáhate často aj ohrozením vlastného zdravia, nemôže si vás inak uctiť ako vd'ačnosťou za to, že ste pri ňom*“. Vyjadril aj kritické slová na adresu pomerov v slovenskom zdravotníctve, z ktorého predovšetkým z finančných dôvodov odchádza veľa sestier za prácou do zahraničia. Konštatoval dlhodobý rozpor medzi dostatočnými prostriedkami plynúcimi do rezortu zdravotníctva, ktoré „*strácajú smer a nejdú do oblasti vecí verejných, ale niekde inde*..“ (17)

Aj prezidentka Slovenskej komory sestier a pôrodných asistentiek Mária Lévyová pri tejto príležitosti vyzdvihla „*neúnavné úsilie sestier a prácu pôrodných asistentiek, ktoré pomáhajú verejnosti prinavracat', podporovať a udržať tie najcennejšie hodnoty – zdravie a život*“ (17)

Prvá dáma SR uviedla: „*Byť sestrou nie je len povolanie, ale aj poslanie. Svoj život ste zasvätili náročnej práci. Medzi ocenenými sú aj sestry, ktoré svoje skúsenosti z praxe odovzdávajú ďalej – nielen svojim osobným prístupom k mladším sestrám, ale aj publikovaním svojich poznatkov v učebniciach a niektoré z Vás dokonca stáli pri zrode nových fakúlt*“, uviedla Silvia Gašparovičová. „*Keď sa zdalo, že tvrdými rokovaniami ste dosiahli svoje, prišla tvrdá realita. To, čo ste si vyrokovali a čo Vám zaslúžene patrí, narazilo na nedostatok finančných prostriedkov. Každý vie, že okrem morálneho ocenenia v spoločnosti si zaslúžite aj to, aby ste boli dostatočne finančne ohodnotené. Verím, že Vaše snahy neboli márne a preto Vám želim, aby ďalšie rokovania boli úspešné*“ (21)

Profesia sestry patrí medzi pomáhajúce profesie, ktoré si vyžadujú celého človeka, a tie aj napriek veľkej psychickej a fyzickej náročnosti zrejme nikdy nebudú spoločensky ani finančne dostatočne docenené aj napriek tomu, že sa jedná o jedinečné a nenahraditeľné povolanie pri poskytovaní ošetrovateľskej starostlivosti. (6)

Literatúra

1. České ošetrovatelství 2. 2004. *Zajišťování kvality ošetrovatelské péče - praktická příručka pro sestry*. Brno: IDVPZ, 2004. s. 47 ISBN 80-7013-270-1.
2. FARKAŠOVÁ, D. a kol. 2005. *Ošetrovatelstvo. Teória*. 3. Martin: Osveta, 2005. 216 s. ISBN 80-8063-182-4.
3. FIŠEROVÁ, J. 1998. *Etika v ošetrovatelství*. Pomocný učební text. 1. vydání. Brno: IDVPZ Brno, 1998. 60 s. ISBN neuvedené.
4. GULÁŠOVÁ, I., NEUMANOVÁ, R., BREZA, J. ml, HRUŠKA, J., ŠVECOVÁ, J. 2012. Sociálne a spoločenské role sestry. [on line] 2012. Abstrakt. [cit. 2012-4-15]. Dostupné na internete: <http://www.linkos.cz/po-kongresu/databaze-tuzemskych-onkologických-konferencnich-abstrakt/abstrakta/cislo/5232/>.
5. HAŠKOVCOVÁ, M. 1994. *Lékařská etika*. Praha: Galen, 1994. s. 230, ISBN 80-85824-03-5.
6. IŠTOŇOVÁ, M., PALÁT, M., ČECHOVÁ – ŠPIRKOVÁ, A. 2010. Ergonomické princípy v pracovnej činnosti sestry. In: Dolista, Josef (ed.): *Práce pomáhajících profesí v oblasti zdravotnictva a sociální péče*. Praha : Evropské vzdělávací centrum, 2010. s. 137-149. ISBN 978-80-87386-10-1.
7. KOLENČIKOVÁ, O., 2004. Zásady optimálnej komunikácie. In: *SESTRA*. ISSN 1335-9444. 2004, roč. III. č. 10 s.13.
8. KRISTOVÁ, J. 2004 Sestra – reprezentantka ženského princípu. In: *SESTRA*. ISSN 1335-9444. 2004, roč. III. č. 1 s. 10 .
9. Legenda o stvorení zdravotnej sestry. 2012. [on line] 2012. [cit. 2012-4-15]. Dostupné na internete: <http://www.szs.edu.sk/legenda.htm>.
10. LISKOVÁ, M., : Holizmus - potreba súčasného ošetrovatel'stva. In *SESTRA*. ISSN 1335-9444 2004, roč. III. č. 6 s.15
11. MOJZEŠOVÁ, M., 2004. Práva pacientov z pohľadu medicínskej etiky. In: *SESTRA*. ISSN 1335-9444 2004, roč. III. č. 3 s. 14-15.
12. MIKULÁKOVÁ, W., KOCIOVÁ, K., IŠTOŇOVÁ - ONDEČKOVÁ, M. 2007. *Rehabilitačné ošetrovatel'stvo*. 1.vyd. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove. 2007. 106 s. ISBN 978-80-8068-765-6.
13. Nariadenie vlády č. 296 / 2010 Z. z. Nariadenie vlády Slovenskej republiky o odbornej spôsobilosti na výkon zdravotníckeho povolania, spôsobe ďalšieho vzdelávania zdravotníckych pracovníkov, sústave špecializačných odborov a sústave certifikovaných pracovných činností [on line] 2012. [cit. 2012-5-15]. Dostupné na internete: http://www.sksapa.sk/Download/Právne-predpisy/137-Nariadenie-vlády-č.-296-/-2010-Z.-z.html?chk=ba62af355ec6bb91694a53486cacf108&no_html=1
14. PAVLÍKOVÁ, S. 2007. *Modely ošetrovatel'stva v kocke*. 1. vydanie. Praha: Grada Publishing, 2007. 141 s. ISBN 978-80-247-1918-4.
15. POLAKOVÁ, J. 2012. Holistické pojetí ošetrovatelské péče. In: KRAMPEROVÁ, H. a kol. *Novinky v ošetrovatelské péči*. 2010. 1.vyd. A.R.Garamond s. 130, [on line] 2012. [cit. 2012-4-15]. Dostupné na internete: http://www.ftn.cz/vzdelavani/files/Skripta_kurzNovinky.pdf.
16. Povolanie sestry. 2012. [on line] 2012. [cit. 2012-5-15]. Dostupné na internete: www.nspnz.sk/vssl/prez/ose1/teoria/teoria3.doc
17. Prezident SR prijal ocenené sestry a pôrodné asistentky. 2012. [on line]. Dostupné na internete: http://www.prezident.sk/?spravy-tlacoveho-oddelenia&news_id=15262) [cit. 2012-5-28]

- 18.** SALVAGEOVÁ, J. 1995. *Ošetrovateľstvo v akcii*. Bratislava: C.S.M., 1995. 111 s., ISBN 80-967081-2-0.
- 19.** STAŇKOVÁ, M. 2002. *Sestra – reprezentant profese. České Ošetrovateľství 1*. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 2002. s. 78, ISBN 80-7013-368-6
- 20.** Vyhláška č. 364/2005 Z.Z., ktorou sa určuje rozsah ošetrovateľskej praxe poskytovanej sestrou samostatne a v spolupráci s lekárom v znení neskorších predpisov. [on line] 2012. [cit. 2012-4-15]. Dostupné na internete: <http://www.health.gov.sk/?priprava-na-vykon-povolania-1>
- 21.** V Bratislave ocenili sestry a pôrodné asistentky. 2012. [on line]. [cit. 2012-5-28] Dostupné na internete: <http://www.sksapa.sk/201205282477/Aktuality-a-oznamy/v-bratislave-ocenili-sestry-a-porodne-asistentky.html>
- 22.** ZÁVODNÁ, V. 2005. *Pedagogika v ošetrovateľstve*. 2. vyd. Martin: Osveta, 2005, 117 s., ISBN 80-8063-193-X.
- 23.** ZEMAN, M., IŠTOŇOVÁ, M. 2010. Etické prístupy ve fyzioterapii. In: *MOLISA 7* Medicínsko-ošetrovateľské listy Šariša, 2010, č.7. s.144 – 147. ISBN 978–80-8068-622-2.

Kontakt

Mgr. Mária Judičáková
FNsP J. A. Reimana KÚCH, Prešov,
judicakova@fnspresov.sk
mjudicakova13@gmail.com